

Облікова картка дисертації

I. Загальні відомості

Державний обліковий номер: 0824U000609

Особливі позначки: відкрита

Дата реєстрації: 23-01-2024

Статус: Запланована

Реквізити наказу МОН / наказу закладу:

II. Відомості про здобувача

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Авула Анастасія Ігорівна

2. Anastasia I. Avula

Кваліфікація: д.філософ, 023

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-6968-7766

Вид дисертації: доктор філософії

Аспірантура/Докторантура: так

Шифр наукової спеціальності: 023

Назва наукової спеціальності: Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Галузь / галузі знань: культура і мистецтво

Освітньо-наукова програма зі спеціальності: Теорія та історія мистецтва

Дата захисту: 18-01-2024

Спеціальність за освітою: 023 Образотворче мистецтво, декоративне мистецтво, реставрація

Місце роботи здобувача:

Код за ЄДРПОУ:

Місцезнаходження:

Форма власності:

Сфера управління:

Ідентифікатор ROR: Не застосовується

III. Відомості про організацію, де відбувся захист

Шифр спеціалізованої вченої ради (разової спеціалізованої вченої ради): ДФ

26.103.020_ID3317_Авула А.

Повне найменування юридичної особи: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Код за ЄДРПОУ: 02214165

Місцезнаходження: вул. Вознесеньський узвіз, буд. 20, Київ, 04053, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

IV. Відомості про підприємство, установу, організацію, в якій було виконано дисертацію

Повне найменування юридичної особи: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Код за ЄДРПОУ: 02214165

Місцезнаходження: вул. Вознесеньський узвіз, буд. 20, Київ, 04053, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

V. Відомості про дисертацію

Мова дисертації: Українська

Коди тематичних рубрик: 17.01.15.17, 18.31.07.17, 18.01, 18.09.33

Тема дисертації:

1. Сюжети, мотиви та символи "Тернового вінця" в українському живописі XVII–XXI століття.
2. The Plots, Motifs and Symbols of "Crown of Thorns" in Ukrainian Painting of the XVII–XXI Centuries.

Реферат:

1. Дослідження сюжетів та мотивів символу «тернового вінця» в українському живописі XVII – початку XXI ст. у контексті європейського показало недостатнє наукове опрацювання цієї проблеми в аспекті окреслення трансформації візуалізації тернового вінця, ідейно-образних особливостей використання символу в іконографічних сюжетах у контексті історичних та мистецько-культурних обставин України XVII–XXI ст. тощо. Історія представлення тернового вінця в художній культурі Європи вказує на доволі широку популярність цього символу з початку II тисячоліття н. е., зв'язок з церковно-літургійними обрядами, а також існування двох традицій зображень сюжетів страстей – католицької (з використанням тернового вінця) та православної (без тернового вінця). Використання мотиву тернового вінця у християнській іконографії європейського й вітчизняного образотворчого мистецтва свідчать, що від VI ст. до фактично XII ст. у

християнському мистецтві тривають пошуки візуального представлення тернового вінця, тому в мистецтві не виробився канон його зображення. Вінець з терня, на відміну від інших страсних символів (хрест, цвяхи, спис та інші), отримав найбільшу варіабельність у мистецькому представленні, адже не був знайомий глядачеві та художнику з повсякденного життя. Формування традицій у представленні тернового вінця в європейському живописі відбувається фактично з часів Середньовіччя. Побутують варіації вінця обруча з тонких перекручених гілок, корони з терням, діадеми з гілками тощо. Аналіз іконографічних та мистецьких особливостей живопису України XVI–XVIII ст. вказує, найперше, на використання поодиноких зразків зображення тернового вінця ще з XV ст. на страсних іконах. Окремі збірні ікони страстей XVI ст. містять тоненький вінок з терня на голові стражденного Христа, причому інші страсні сюжети у першій половині XVI ст. зображають здебільшого без нього. У XVII–XVIII ст. в українському живописі найпопулярнішим іконографічним сюжетом є «Розп'яття» у різних його варіантах. З'являється регіональний волинський варіант іконографічного сюжету Несення хреста – «Христос Боромельський» з використанням тернового вінця за північноренесансним взірцем. Сюжети символіко-алегоричного характеру «Христос-виноградар», «Недремне око», «Розп'яття із виноградною лозою», «Пелікан», «Христос у виноградному точилі» використовують символіку тернового вінця, адже зображення мали допомогти для християн розкрити догмат Євхаристії, викупну жертву Христа. Візуалізація тернового вінця в іконографії сюжетів барокової доби показує, що форма та силует тернового вінця в українському живописі XVI ст. варіюється між декоративним колючим ланцюжком та тонким обручем з перекручених гілочок, що ідентично до європейської традиції Пізнього Середньовіччя за винятком поодиноких зразків, які відображають вже тенденції європейського Ренесансу, а в другій половині XVI ст. – першій половині XVII ст. збірні ікони страстей мають подібні представлення тернового вінця, однак спостерігаємо тенденцію до збільшення об'єму та ширини вінця. У «Розп'ятті» у XVII–XVIII ст. використовують малярі різні варіанти тернового вінця, тому непоодинокими є випадки відсутності вінця, візуалізації його як декоративного ланцюжка чи колючого прототипу ренесансно-барокового представлення. Зображення широкого тернового вінця з виразно промальованими колючками було популярним у митців лаврської малярні Києва, у таких видах як «Христос Скорботний», «Ессе Номо», «Розп'яття» і «Зняття хреста» тощо. Художньо-стилістична інтерпретація символіки тернового вінця в церковному живописі XIX ст. у напівпрофесійному та народному іконописі також показує різні типи візуалізації форми вінця. В творах страсної тематики образотворчого мистецтва першої половини XX ст. поширені ремінісценції традиційних іконографічних сюжетів, а візуальна подача форми тернового вінця здебільшого не зазнає суттєвої редакції й залишається традиційно реалістично-академічною (неширокий обруч з невеликими колючками), що відповідає стилістиці більшості тогочасних зображень церковного малярства. З'являються різні візуальні конотації у тернових вінцях: культурно-національні (калина, колосся пшениці), філософсько-історичні (квіти, листки); образно-архітектонічні (аплікації терновими гілками, творення об'ємного вінця сірниками та трісками тощо). Тому терновий вінець у структурі традиційних іконографічних сюжетів церковного малярства XXI ст. є не тільки засобом візуалізації іконографічних особливостей страсних сюжетів, а способом розширення асоціативного потенціалу за допомогою додаткових елементів та відчуттів. У представленні тернового вінця у малярстві України XX ст. має місце складне поєднання традиційних консервативних чинників, західноєвропейських впливів, сміливих творчих інтерпретацій цього символу, а початок XXI ст. показує переважання практик модерного та постмодерного мистецтва.

2. The study of plots and motifs related to the symbol of the "crown of thorns" in Ukrainian painting from the 17th to the early 21st century within the context of European art reveals a deficiency in scholarly examination of this issue, namely, of transformation of the visual representation of the crown of thorns, as well as the conceptual and imagery-specific aspects of its utilization within iconographic narratives, considering the historical and artistic-cultural circumstances of Ukraine from the 17th to the 21st century, and so forth. The history of the representation of the crown of thorns in European artistic culture indicates its widespread popularity since the early second millennium BCE, its association with church liturgical ceremonies, and the existence of two traditions depicting the Passion narratives – the Catholic one (which uses the crown of thorns) and the Orthodox (without it). The use

of the crown of thorns motif in Christian iconography in European and Ukrainian art attests to ongoing visual experimentation from the 6th century to the 12th century, with no canonical image established in art. Unlike other Passion symbols such as the cross, nails, and spear, the crown of thorns exhibited the most significant variability in artistic representation due to its unfamiliarity to both the viewer and the artist in everyday life. The formation of traditions in the representation of the crown of thorns in European painting occurred primarily during the Medieval period. Variations included a wreath made of slender twisted branches, a crown with thorns, and a diadem with branches, among others. In the 17th and 18th centuries, the most popular iconographic theme in Ukrainian painting was the "Crucifixion," depicted in different variations. A regional Volhynian variant of the iconographic narrative of the "Carrying of the Cross" – "Christ of Boromelesk" – emerged, featuring the crown of thorns following the Northern Renaissance model. Symbolic-allegorical narratives such as "Christ the Vine-Dresser," "The Watchful Eye," "Crucifixion with Grapevines," "The Pelican," and "Christ in the Winepress" employed the symbolism of the crown of thorns. The visualization of the crown of thorns in the iconography of the Baroque era illustrates that the form and silhouette of the crown of thorns in Ukrainian painting of the 16th century varied between a decorative prickly chain and a delicate ring made of twisted branches. This mirrored the Late Medieval European tradition, with some exceptions portraying Renaissance and Baroque trends. In the second half of the 16th century through the first half of the 17th century, composite Passion icons featured similar representations of the crown of thorns. However, there was a tendency towards increasing its volume and width. In "The Crucifixion" scenes in the 17th and 18th centuries, painters employed various variants of the crown of thorns, resulting in isolated cases where the crown was absent or visualized as a decorative chain or a prototype of Renaissance-Baroque representation. The depiction of a broad crown of thorns with distinctively rendered thorns gained popularity among artists of the Kyiv Lavra painting workshop, particularly in scenes such as "Christ in Sorrow," "Ecce Homo," "The Crucifixion," and "The Descent from the Cross," among others. The artistic and stylistic interpretation of the symbolism of the crown of thorns in church paintings of the 19th century, both in semi-professional and folk iconography, also reveals different types of visualizations of the crown's form. These changes were influenced by stylistic developments and the influence of Western European artistic trends, ultimately contributing to the rich tapestry of Ukrainian iconography. This introduces various visual connotations into the crown of thorns, including cultural and national elements (such as kalyna or wheat ears), philosophical and historical symbols (flowers and leaves), and even architectural and artistic elements (applications made of thorn branches, the creation of a three-dimensional wreath using matches and splinters, and more). Therefore, in the structure of traditional iconographic narratives in religious painting of the 21st century, the crown of thorns serves not only as a means of visualizing the iconographic features of Passion narratives but also as a way to expand the associative potential through additional elements and sensations. In summary, the representation of the crown of thorns in Ukrainian religious painting from the second half of the 20th century to the beginning of the 21st century reflects a complex blend of traditional conservative factors, Western European influences, and bold creative interpretations of this symbol.

Державний реєстраційний номер ДіР:

Пріоритетний напрям розвитку науки і техніки: Фундаментальні наукові дослідження з найбільш важливих проблем розвитку науково-технічного, соціально-економічного, суспільно-політичного, людського потенціалу для забезпечення конкурентоспроможності України у світі та сталого розвитку суспільства і держави

Стратегічний пріоритетний напрям інноваційної діяльності: Не застосовується

Підсумки дослідження: Теоретичне узагальнення і вирішення важливої наукової проблеми

Публікації:

- Авула А. Авторська інтерпретація тернового вінця в іконах Тетяни Думан. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук»: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького

державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 47. Том 1. С. 60–65. (Категорія Б).

- Авула А. Терновий вінок у творчості Дмитра Гордіци: особливості асоціативного трактування й образної семантики. Науковий збірник «Актуальні питання гуманітарних наук»: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. Дрогобич: Видавничий дім «Гельветика», 2022. Вип. 52. Том 1. С. 53–58. (Категорія Б).
- Авула А. Образи Спасителя, коронованого терням з Львівського музею історії релігії. Народознавчі зошити. Інститут народознавства НАН України. 2022. № 3 (165). С. 549–561. (Категорія Б).

Наукова (науково-технічна) продукція: методи, теорії, гіпотези; аналітичні матеріали; наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що вперше: визначено історичні етапи розвитку сюжетів з терновим вінцем в європейській традиції й проаналізовано їх особливості у вітчизняній художній культурі; введена до наукового обігу значна кількість творів з терновим вінцем та персоналій митців сучасного етапу розвитку живопису України, що використовували страсний символ вінця у своїй творчості; удосконалено: загальний принцип традицій відтворення тернового вінця як важливого елемента в українській страсній тематиці церковного малярства; комплексне системне осмислення різних аспектів візуалізації зображення тернового вінця у релігійній темі живопису України; набуло подальшого розвитку вивчення образної мови інтерпретацій зображень тернового вінця, стилістики його подачі у світському живописі ХХ-ХХІ ст.; узагальнення й осмислення трансформації традицій візуалізації тернового вінця та інновацій у його трактуванні в сучасному українському церковному малярстві.

Соціально-економічна спрямованість: теоретичне та практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що результати, отримані після вивчення особливостей зображення тернового вінця в українському образотворчому мистецтві можуть бути використані для систематизації й аналізу творів церковного та світського мистецтва України як у навчально-методичних, науково-популярних виданнях, так і в роботі музейних працівників. Матеріали та висновки цієї дисертації будуть корисними при формуванні музейних, галерейних колекцій та стануть у нагоді при проведенні різноманітної виставкової діяльності.

Охоронні документи на ОПВ:

Літературні та художні твори

- Твори авторів, котрі досліджуються в дисертації, перейшли до суспільного надбання. - Досліджувані у дисертації твори використовуються згідно ст.444 ЦК України та ст. 22 п.2.1, 2.2, 2.14 Закону України «Про авторське право і суміжні права» із змінами, внесеними згідно із Законами №2849-ІХ від 13.12.2022, № 2974-ІХ від 20.03.2023 про випадки правомірного використання твору без згоди автора.

Впровадження результатів дисертації: Впроваджено

Зв'язок з науковими темами: 0121 U 111260

VI. Відомості про наукового керівника/керівників (консультанта)

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Селівачов Михайло Романович
2. Michael R. Selivachov

Кваліфікація: д. мист., професор, 17.00.06

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-9199-0270

Додаткова інформація: <https://orcid.org/0000-0001-9199-0270>

Повне найменування юридичної особи: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Код за ЄДРПОУ: 02214165

Місцезнаходження: вул. Вознесенський узвіз, буд. 20, Київ, 04053, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VII. Відомості про офіційних опонентів та рецензентів

Офіційні опоненти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Котляр Євгеній Олександрович

2. Yevhenii O. Kotliar

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0001-7698-418X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Харківська державна академія дизайну і мистецтв

Код за ЄДРПОУ: 02071145

Місцезнаходження: вул. Мистецтв, буд. 8, Харків, Харківський р-н., 61002, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Дундяк Ірина Миколаївна

2. Iryna M. Dyndyak

Кваліфікація: д. мист., професор, 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0002-8175-479X

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Код за ЄДРПОУ: 02125266

Місцезнаходження: вул. Шевченка, буд. 57, Івано-Франківськ, 76018, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Осадча Олена Анатоліївна
2. Olena A. Osadcha

Кваліфікація: к. мист., доц., 26.00.01

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-4990-6412

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Київська державна академія декоративно-прикладного мистецтва і дизайну імені Михайла Бойчука

Код за ЄДРПОУ: 21598958

Місцезнаходження: вул. Михайла Бойчука, 32, Київ, 01103, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство освіти і науки України

Ідентифікатор ROR:

Рецензенти

Власне Прізвище Ім'я По-батькові:

1. Мазур Вікторія Павлівна
2. Viktoriya P. Mazur

Кваліфікація: к. мист., доц., 17.00.05

Ідентифікатор ORCID ID: 0000-0003-1365-7581

Додаткова інформація:

Повне найменування юридичної особи: Національна академія образотворчого мистецтва і архітектури

Код за ЄДРПОУ: 02214165

Місцезнаходження: вул. Вознесенський узвіз, буд. 20, Київ, 04053, Україна

Форма власності: Державна

Сфера управління: Міністерство культури України

Ідентифікатор ROR:

VIII. Заключні відомості

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
голови ради

Павельчук Іванна Андріївна

Власне Прізвище Ім'я По-батькові
головуючого на засіданні

Павельчук Іванна Андріївна

**Відповідальний за підготовку
облікових документів**

Кашшай Олена Степанівна

Реєстратор

УкрІНТЕІ

**Керівник відділу УкрІНТЕІ, що є
відповідальним за реєстрацію наукової
діяльності**

Юрченко Тетяна Анатоліївна